

מי יודע כיצד מבליים חסידי חב"ד את שבת בין השמשות בליובאוויטש?

קודם להדלקת המערב בשיפולי הרקיע, מתכנסים על פי רוב באולם הקטן. כל אדם ואדם פניו מפיקות כובד-ראש של שבת. חמה של שבת, שכבר תש כוחה, נוטה לארץ. המאכלות, שהיו מבושמים וערבים כל כך בבוקר, מעיקים עכשיו מתחת ללב, ובחלל-הפה יבושת וטעם חמצמן. בחשאי צובט הלב ושואל בשתיקה: מה טעם באה שבת? אם לאחריה באים ימות החול כלפניה, ואם כן מה הועילה שבת? הו, לא! שאלות כאלה לא תעלינה על מוחו החרף של איש חב"ד, ואילו עלו, היו נימוחות ומשתחקות לעפר בלי תירוצים כלל. אבל מעבר למוח מפרכסת הנשמה העטופה ואינה מפסקת מלשואל, על פי דרכה, דווקא שאלה פשוטה-מאוימה זו.

שמש השבת, שתש כוחה, נוטה וקרבה לארץ. כבר הגיע זמן תפילת מנחה. הנשמה המפרכסת נתפסת, מתחננת...

"אתה אחד" – אתה, רבוננו של עולם, אחד ואין שני – ושמך אחגד – ושמך רבוננו של עולם, אחד, אחד ואין שני...

בינתיים נדלק המערב בשיפולי הרקיע ובחיקו המשולהב מתחילה גסיסתה של שמש השבת.

מבטים כהים מטפסים על הכתלים ומחייכים חיוך של עצבות:

הגסיסה, הגסיסה... אין מפלט? הו לא! אנשי חב"ד אינם גורסים: אין מפלט! האולם מלא מפה לפה. כתף אל כתף, ראשים על ראשים – חומה בצורה. ומעבר לדלת יושב הוא, הרבי – עוד מעט ויצא אל "העולם" ובפיו תורה חדשה, בשורה חדשה לעולם. הרי בעיקרו של דבר העצבות והצער הם כיון החרף, שרק נשמות תשושות ובעלי שכל של נשים באים לידי שיעול מלגימתו ורגליהן כושלות.

ובינתיים בוקעות ועולות ממאות לבבות זמירות של שלוש-סעודות בניגון חבד"י אמיתי. אומרים כי זהו ניגונו של ר' הלל מפאריטש.

הניגון מלכתחילה יוצא מעבר למוח ופותח בדרך החבדי"ת בגילוי ובעוז. הניגון האמיץ אינו מסתיר את צערו ועצבותו. בדמעות כבושות מספר הוא:

"בני היכלא דכסיפין למחזי זיו דזעיר אנפין..."

לא עצבות, אלא עילוף לזהט, המלא יסורים עד לבלתי נשוא.

והניגון קובל, תובע, מתחנן בוכה ומתייפח. נדמה, כי הנה שקע בעצבות. עצבות? הו לא!

הנה היא ההתלהבות החבדי"ת. הנה פנתה ומשנפלה בעצבות הרי היא ממנה גופה, מן הקליפה השחורה עצמה, ינקה שמחה חדשה, נהרת. אותה עצבות ספוגה שמחת אמת:

"יהון הכא בהאי תכא דביה מלכא בגילופין".

"בגילופין", "בגילופין"... וכבר הניגון רכוב על העצבות, מדלג על ההרים. מקפץ על הבקעות. כצללים נמוגים צעיפים אפלים מעל פני העולמות. ובאור הסודות שנתגלו נפתחים אוצרות חדשים בעמקי הנשמה.

"חזו חילי" – ראו כוחי ועוזי – שמחה הנשמה ומריעה. ומן השמחה הגדולה מתמשכת פנימה עצבות מתוקה. מהדקת את הנשמה ומחזקה, כיון חריף.

הנה כלה הניגון ועל מקומו ומתוכו מבצבצים ועולים ניגונים חדשים, חזקים, חבדי"ם – נועזים.

באולם כבר גברה החשכה של בין השמשות. צללים אפלים נתקשרו ועשו אגודה אחת, וכנטל כבד ושחור נחו על פני השמים, על פני הארץ והחלונות של האולם הקטן.

אך בכניסתם לאולם הקטן מתחוללים הם התחוללות של שבת בתוך הסופה והסערה החבדי"ת. האלוקים הוא היודע, היאך שמע הקהל השוטף בנגינה קול רשרוש בסמוך לדלת שמימין. לפתע פתאום נאלם האולם הקטן דומיה של דרך-ארץ. הרבי יצא אל ה"עולם" לבוש אטלס לבן כשלג. הוא יושב ישיבת חשאי, כדרך הרביים, ופתח במאמרו. וכבר הכל עומדים כפופים כלשהוא ושותים דבריו בנפש עלופה. וכי מי נותן דעתו על בין השמשות? וכי יש לה ברירה, לשבת קודש? ואף אם יבוא אישון לילה – לא תסתלק השבת מן האולם הקטן. היא עצמה פורשת כנפיה הענוגות והרכות על האולם הקטן ומקשיבה בדבקות לתורת הרבי.

כשסיים הרבי את דבריו, כבר ירדה החשיכה באולם. אך מי מיצר על כך? אדרבה יבואו מנא ימי החול! החסידים כבר ימצאו כוח לעמוד בפניהם. מתפללים ערבית ברוב התלהבות והתעוררות. וקודם "עלינו" כבר מדליקים נר של חול באולם הקטן.

"שבוע טוב, שבוע טוב" ... מחייך האולם הקטן בחוצפה חבדי"ת.

ולאחר הבדלה מושכים בקטורת – מי במקטרת, מי בסיגר של טבק. חוזרים על מאמר הרבי. מפתחים האבנטים, שהרי כבר מסיחים על לגימת יי"ש כהלכתה.

•

כך בכל שבת רגילה, ואילו השבת הזאת שבה הדברים אמורים, נראה הכל אחר ושונה.

שבת זו נקראה בפי החסידים "שבת הגדול" או השבת של חיים גראביצר, אחד מן הגדולים והחריפים שבין חסידי חב"ד, אשר זה לו ימים אחדים שחזר לבית הרבי לאחר שנת "גלות". חיים נראה אותה שבת כצמא העט אל מעיין מיים חיים לאחר סיגופי - צמאון ארוכים. תפילתו בלבד הוציאה את ה"עולם" מן הכלים. הוא לא נח ולא שקט אפילו רגע. או שהתפלל, או ששמע חסידות, או שחזר על מאמר חסידות, או שלגם יי"ש חסידית, אבל בדרך אחרת וחדשה לגמרי.

לאחר סעודת צהרים של אותה שבת נזדרזו חיים ונכנס לאולם הקטן. ה"עולם" כבר נתכנסו שם, והוא חזר בפניהם על מאמרו החביב עליו: "כי ה' אלקיך אש אוכלת", והפעם בדרך חדשה לגמרי.

הוא פתח בענין גחלים לוחשות. היינו: אש שאינה מלהטת, שאינה מתלקחת בשלהבת, אלא עוממת בחשאי בתוך עצמה. זה השיר של תמצית האש מן השלהבת הגדולה, אלה הן הגחלים הלוחשות, שעדיין יש בכוחן ללבות אש חדשה. וחייב אדם לבקש בכל התלהבות את השיר של תמצית האש, את הגחלים הלוחשות לפני ולפנים, ואין לך יום, שאין לו יקוד ולהט משלו. ורק המנחה החרישית של שעת בין-השמשות גונזת בקרבה את הגחלים הלוחשות של היום...

יושב חיים, ידיו תקועות באבנטו, עיניו פקוחות לרווחה ומפיקות ברק משונה ומנצנץ. מצחו הגבוה והרחב אינו מתקמט כלל. זקנו הארוך והשחור יורד בנחת על חזהו החסון. כדרכו תמיד הוא חוטב ולוטש את דבריו באותה שלוה לוחטת, העוצרת את הנשימה. וכשהוא מרטט לפתע בשעת דיבורו ומתחיל לזמר, מחרה-מחזיק אחריו כל ה"עולם" בקול דממה דקה, והניגון מתמשך והולך כחלק ממאמרו. ותוך כדי ניגון הוא פותח וממשיך:

"כאן נתקבצו ונתלקטו כל אותם הרגעים הגנוזים, העוממים בחשאי לפני ולפנים. וזהו שאמרו חז"ל: 'אליהו לא נענה אלא ע"י תפילת המנחה', היינו מכל תפילותיו לא נשמעה אלא תפילת בין השמשות שלו. שהרי להיות נשמע פירוש, לאמיתו של דבר, להיות שומע בעצמו. ושבת היא יום מנוחה, הגחלים הלוחשות של כל ימות השבוע, השיר של תמצית האש, התפילה בלחש של כל ימי הרעש וההמולה. ובשעת מנוחה מתעלה השבת בעצמה אל תכה ושורשה של המנוחה. ומלהטות הגחלים הלוחשות של השבת. והרי זו המדרגה של שבת-שבתון. וכבר יכול כל אדם מישראל לשמוע בתוכו את המדרגה של רעוא דכל רעוין, את הרצון של כל הרצונות, אור-אין-סוף שקודם לצמצום, וזהו הענין, ש..."

וכך מפליג חיים הפלג והעמק, הפלג והרחק, וה"עולם" נישאים עמו יחד ואינם מרגישים כלל במרוצת הזמן.

אלמלי ניתנה רשות לומר, אפשר שבפעם הראשונה טעמו אותה שעה בליוואוויטש טעמה של שבת בין השמשות...

וכל שהשמש של שבת משפילה לארץ והולכת, שעת בין-השמשות, הלוהטת לה בחשאי בנפש פנימה, מגביהה והולכת. וכבר התחילו מעבר למוח לזהות הגחלים הלוחשות של עילפון בין-השמשות.

חיים בעצמו עובר לפני התיבה בתפילת מנוחה. כדרכו תמיד עומד הוא לפני התיבה, כשטליתו על כתפיו וכובעו על כיפתו. ה"עולם" סחפו בהתפעלות. לא זו בלבד שבאזניהם שמעו, אלא אף בעיניהם ראו בפועל ממש כל מלה ומלה על כל עולמותיה הפנימיים וסודותיה שנתגלו.

"אתה אחד ושמן אחד" ... והנשמה רואה, כביכול, את "אתה" כולו עד תומו, ואת "אחד" כולו עד תומו. ממש, כמבואר בחסידות, המדרגה של "וכל העם רואים את הקולות", כל קול וקול על כל אוצרותיו לפני ולפנים. הנשמה נמוגה אז בתשוקת בין-השמשות הלוהטת, כשם שהשמש נמוגה באש-השקיעה החשאית שבפאתי מערב.

וככל שגוברת החשכה באולם הגדול, כן מעמיקה והולכת, מעמיקה ויורדת שעת בין-השמשות לתוך הנשמה. ושוב אין ה"עולם" חשים בצפיפות ובמדחפה. משכבר הימים לא היה מקום להטיל בו מחט של סדקית. הכל דוחפין ונדחפין. ובינתיים החלו לזמר את

"בני היכלא" של שלוש-סעודות ואף הוא ענין מופלא L לכאורה הוא-הוא ניגונו של ר' הלל מפאריטש, ואף-על-פי-כן אין להכירו כלל. האולם הגדול, המלא מן הקצה אל הקצה מזמר פה אחד, אבל שאגת-אריה של חיים נישאת כסופה מעל לכל הקולות ומבעירה אש על פי דרכו בכל האולם, בו ובניגון כאחד.

בחירוף-נפש נועז, מסותר, פוסע הניגון לאטו, פסיעות זהירות, חרישיות, אך כבדות כבדול, אל עברי פי תהום

"בני היכלא דכסיפין למחזי זיו דזעיר אנפין"...

לראותו בלבד! ולו גם אגל אחד של טל.

הניגון כופף באימה את קומתו, קומת ענקים. כל פנים לובשים קדרות ומן הלבבות בוקעים ועולים קולות של עילפון-צמא מאויים. אך בקרבו פנימה מצחק לו הניגון, מצחק בכיסופין. תוך כדי דיבור נזדקפו הכתפיים הרחבות. וכי היכן היא התהום? הרי אור שופע מכל העברים, הרי על כל שפתים מפרכסת שירת הנצחון הגדולה-הקדושה.

"יהון הכא בהאי תכא דביה מלכא בגילופין".

"בגילופין!" - "בגילופין!" - וכבר מגיע הניגון אל השקט אשר לסערת-השמחה שלפני ולפנים. ובנשמה לוחשת כבר השמחה בתוך עצמה, בחשאי, גחלים לוחשות של שמחת בין השמשות.

כך מתסיים ניגונו של ר' הלל מפאריטש. ותוך כדי דיבור פרץ סער חדש. כבר מזמרים את ניגונו הידוע של חיים גראביצר, שכאילו נתהתך והתחשל באש ממש. האולם הגדול מתנווד. קולו של חיים רועם כרעם בגלגל. באולם הגדול התחילו לזהטות הגחלים הלוחשות עצמן. אלוקים הוא הידוע, היאך שמעו גם הפעם ה"עולם" המזמרים קול רשרוש ליד הדלת הצדדית.

חיים גראביצר הוא לבדו אינו יכול להתיק עצמו מאש הסערה. והביטו נא וראו! הרבי יצא אל הקהל לבוש, כדרכו בקודש, אטלס לבן כשלג, והנה כבר ישב ואפילו עצם עיניו, - וחיים עומד, ידיו תקועות באבנטו, עיניו מישרות מבט אל מול פני הרבי, וקולו האדיר אינו פוסק מללהט. מה יהא בסופו של דבר? אין איש מעיז להפסיק את חיים. הרבי כובש את עיניו בכף ידו הימנית, וכבר פניו לבנות יותר מלובן האטלס שהוא מלובש בו. לפתע נשתתק חיים ועמד בלא נוע, כמין אנדרטה של אש בוערת. ושלווה משונה באה על הרבי. לאטו שם את ידיו על ברכיו ופותח ואומר תורה על הפסוק משיח השירים: "קול דודי הנה זה בא, מדלג על ההרים".

לאחר יום הסערה מרגיעה הנשמה במאמרו של הרבי. גינוניו הרכים והענוגים, השלווה הקדושה והפשטות הגאונית מראים בחוש את גדלותו של הרבי.

אין איש יכול לומר, כמה ארך מאמרו של הרבי. אפשר לא כלום, ואפשר נצח נצחים - היינו הך! וכשסיים הרבי את מאמרו, כבר היה העולם כולו שרוי בחשכת לילה. והבריות זוקפים כתפיהם הכפופות, נועצים ידיהם באבנטם דרך-תקיפות. הנשמה פנימה כבר צמחה וגבהה, - מנשימתה בלבד יתקדש ליל החולין ויהיה לשבת. מתפללים תפילת ערבית בדבקות של עזות חבדי"ת. ההתלהבות שנצטברה מפרכסת בקוצר-רוח. יבוא נא זה ליל החולין - מיד ילהטוהו מן הקצה אל הקצה, יקיפוהו ויטלטלוהו טלטלה גבר בסערה חבדי"ת חצופה.

חיים עובר לפני התיבה, כובעו שמוט לו על פדחתו, במין הרחבה יתירה.

"שבוע טוב! שבוע טוב!" השמחה המלהטת-המסותרת, המרוסנת בכוח השבת, פורצת אל אויר החולין. נדמה: כמעט רגע, תעלה ותציף עולם ומלואו. ובאולם הגדול אורה ורווחה וניחותא.

אין איש פורש לביתו, לא עת סיום היא אלא עת התחלה דווקא. שיחות חב"דיות ערניות, מפולפלות, כדרכם של חסידים. אי בזה, בקרן זוית, ניצת ניגון; פה ושם מחרים מחזיקים אחריו; והוא מתלקח, הניגון, ושוטף ועובר כנחשול על פני האולם הגדול...